

Δὲν ἄργησε νὰ μαλακώσῃ ὁ Χασάνης. Ξανακάθισε στὸ μιντέρι του. Ὁ Ἅγας, σιωπηλὸς τώρα, ἔσκυψε καὶ περίμενε ἕνα λόγο ἀπὸ τὸν Ἅγᾶ.

— Παιδί μου, τοῦ λέει ὁ Ἅγας, συλλογίσου το πάλι. Συλλογίσου τὴ μάνα σου, τὴν κατὰ τῆς μάνας σου. Τί καλὸ θὰ δῆς ὕστερ' ἀπὸ τέτοια κατάρρα! Στάχτη θὰ σὲ κάμῃ καὶ σένα καὶ μᾶς.

— Χίλιες κατάρρες δὲν πίνουν μπρὸς στοῦ Προφήτη τῆ χάρη. Ὁ Προφήτης τὸ θέλει, τὸ προστάζει, δικὸς σου νὰ γίνω. Ἐκεῖνος εἶναι ποῦ τὸ γκρέμισε τὸ γατί.

Σαυτὸ πιά δὲν εἶπε τίποτε ὁ Ἅγας. Σηκώθηκε, τὸν ἀγκάλιασε καὶ πρόσταξε νὰ φέρουν τὰ νταβούλια.

Ἦστερ' ἀπὸ λίγη ὥρα, ξεκούφαιναν τὸ χωριὸ νταβούλια καὶ πιστολιές. Εἶταν τὸ συννέει τοῦ Μπραϊμή.

Τὸ τί ἐγίνε στὸ ἔρμιο τὸ σπιτικό τοῦ Ἡλία σὰν ἔμαθαν οἱ γονιοὶ τοῦ πῶς τούρκωνε τὸ παιδί τους καὶ παίρνει τοῦ Χασάνη τὴν κόρη, εἶναι ἄλλη λυπητερὴ καὶ μακρινὴ ἱστορία.

Μέρες καὶ μέρες βιάστηκαν οἱ γάμοι τοῦ Μπραϊμή καὶ τῆς Μελέκης. Ἀλλες τόσες μέρες μπαινόγαῖναν οἱ γίαντες ἀπὸ τὸ σπῖτι τοῦ μαύρου τοῦ Προστοῦ. Τέτοιο ἀστροπελέκι ἀπάνω σιάσπερο κεφάλι του, δὲν μπόρεσε ὁ καημένος νὰ τὸ βαστάξῃ. Ἡ γριά ἔζησε μερικοὺς μῆνες ἀκόμα, γιὰ νὰ δώσῃ, ὡς φαίνεται, καλὰ τὴν κατάρρα τῆς.

Τί τὰ θέλεις, πρέπει κάποτε νὰ τίς πιστεύῃς αὐτὲς τίς κατάρρες. Εἶδαμὴ, γιατί πέθανε ἡ Μελέκη στὸν τρίτο τὸ μῆνα τῆς; Γιατί τρελλάθηκε ὁ Ἅγας καὶ τονε δέσανε χεροπόδακα καὶ τὸν ἔδερναν ἀλύπητα νὰ τονε γιατρέψουν, καὶ αὐτὸς θεράπευα πιά δὲν εἶδε; Γιατί τὰ μισόχασε καὶ ὁ Μπραϊμὴς καὶ πούλησε πύργους, καὶ ἔκαμε χτήματα, καὶ πῆγε κ' ἔχτισε τὴν πετροφυλιά ἐκεῖνη ἀπάνω στὴν Τάμπια, καὶ ζοῦσε ὀλομόναχος, καὶ μῆτε Τούρκο νὰ δῇ δὲν ἤθελε μῆτε Χριστιανὸ, ὅπου πέθανε χρόνια κατέπι, καὶ χάρη νάχῃ τῇ διαθήκῃ του, ποῦ ἔλεγε νὰ φέρουνε μὲ τὴ σερμαγιά του νερό στὸ χωριό, καὶ τώρα βλογοῦν τὴν ψυχὴ του Παπάδες κ' Ἰμάμηδες.

Τί ἄλλο εἶταν ποῦ τὴν ἔφερε ὅλη ἐκεῖνη τὴ σφοδρά!

(Ἀκολουθεῖ)

ΑΡΙΓΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

καὶ πήγαινε!

Τὸν ἄρπαξε ἀπὸ τὸ μπράτσο καὶ τὸν ἔσπρωχνε πρὸς τὴν πόρτα.

— Ἀ! ἔχεις ἀκόμα δέκα λεφτά! Πήγαινε μὴν ἄργήσεις! Πήγαινε μὴν ἄργήσεις!

Ἐτρεμε σύγκορη.

(— ὦ, νὰ μπόρῃς νὰ κρατηθῶ, νὰ κρατηθῶ καὶ νὰ μὴ λιγοθυμῶ!)

Ἀνοιξε βιαστικὰ τὴν πόρτα, κρατοῦσε μὲ τὸ ζερβό τῆς χερί τὴν καρδιά τῆς ποῦ τὴν πονοῦσε καὶ μὲ τὸ ἄλλο τῆς χερί τὸν ἔσπρωχνε καὶ τοῦλεγε σὰν τρελλή, ἑαγριμένη, μουγγά.

— Πήγαινε! Πήγαινε!

III

Ὡς ἔκλεισε τὴν πόρτα μὲ κρότο ξοπίσω του, σωριαστικὰ ἡ Χρυσούλα χάμω. Ἐβλεπε τὸ κεφάλι τῆς μέσα στὰ γόνατα καὶ τὰ μαλλιά τῆς λυθῆκανε καὶ ξεκούμπωσε ξεσκίζοντας τὴ ρόμπα τῆς γιὰ ν' ἀναπνεύσει, γιὰ νὰ μὴν πνιγῇ. Ἀναστενάζε βαθιά, σὰ ζω πληγμένο.

Κ' ἔπειτα ξάπλωσε χάμω καὶ ἀνοιξε τὰ χέρια τῆς κ' ἔβλεπε μιά φωνὴ στριγγιά, ποῦ ἔσκισε μέσ'

ΛΙΓΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΕΤΡΟ ΒΑΣΙΛΙΚΟ

Ἦστερ' ἀπὸ σεβαστὸ διάστημα καιροῦ, ὁ Πέτρος Βασιλικὸς ἔκρινε καλὸ νὰ μοῦ ἀποκριθῇ σὲ κάποιον μου ρώτημα καὶ νὰ μοῦ λύσῃ μιά μικρὴ ἀπορία. Δυστυχῶς ὅμως, μῶλο ποῦ παραδέχεται πῶς ὁ χαρακτηρισμὸς του δὲν εἶταν καὶ τόσο πιτυχιμένος, δὲ θὰ μπορῶ οὔτε τούτῃ τῇ φορᾷ νὰ συμφωνήσω μαζί του. Νομίζω πῶς ὁ Παλαμάς σ' ὅλα του σκεδὸν τὰ ἔργα (καὶ αὐτὸ γιὰτὶ ἐξαίρω τὰ πρῶτα του) εἶναι κύριος τῆς τέχνης του, καὶ παντοῦ ἀπὸ τὴν ποιητικὴν του πηγάζει καὶ τὶ τὸ ταιριασμένο καὶ τὸ ἀρμονικόν. Ὅσο καὶ ἂν ἔφαξα καὶ γύριξα, δὲ μοῦ σταθῇκε δυνατὸ νὰ βρῶ μῆτε τὸ παραστράτισμα, μῆτε τὸ τέντωμα τοῦ ποιητῆ. Αὐτὸ μὲ καὶ νὰ ὑποψιάζουμαι πῶς ἡ νέα ἐπεξήγηση τοῦ Βασιλικοῦ δὲν ἔχει βάση πραγματικὴν· τοῦτο δείχνεται καθαρά, ἂν πάρουμε μερικὰ ἀπὸ τὰ ποιήματα τοῦ Παλαμά, ποῦ ἀνεβαίνει σὲς πρὸ ἀψηλές, σὲς ἀνώτερες σφαῖρες, (γιὰ νὰ μεταχειρισθῶ τὴ φρασεολογίαν τοῦ Βασιλικοῦ), τετοια σὰν τοῦ: «Ἰαμβους καὶ Ἀνάπαιστους», «Ἐκατὸ Φωνίς», «Ἀδωδεκάλογο τοῦ Γύφτου», κτλ., ποῦ χωρὶς ἄλλο στέκονται τὰ πρῶτα, ἢ μέσα στὰ πρῶτα, ἔργα του. Γιὰ τὸ λόγον αὐτὸ θάτανε καλὸ ὁ ἴδιος κριτικὸς νὰ μᾶς φωτίσῃ καὶ τούτῃ τῇ φορᾷ, ξεχωρίζοντάς μας τὸ θετικὸ καὶ τ' ἀρνητικὸ μέρος τῆς ποιητικῆς, καθὼς καὶ τῆς αἰσθητικῆς ἐργασίας τοῦ Παλαμά. Κι αὐτὸς ἀκόμα ὁ ὑπαινιγμὸς ποῦ μᾶς κάνει ὁ Πέτρος Βασιλικὸς, σχετικὰ μὲ τὴν προσωπολατρεία καὶ τὴν ὁμολογίαν του γιὰ τὴν ἀξίαν τοῦ ποιητῆ, μοῦ φαίνεται ἀταίριαστος· γιὰτὶ στὰλήθεια, τὴν προσωπολατρεία καὶ τὰ τέτοια πρέπει ν' ἀναζητήσουμε σ' ἄλλα στρώματα τῆς ρωμαϊκῆς ζωῆς, καὶ ὄχι· στυλὸς δὲν τρεῖς σωστοὺς τεχνίτες μας, γενικὰ παραγωγικῶς ἀμείνους.

Ὅσο γιὰ τὸ βάλσιμον τοῦ Παλαμά στὸ πλάι τοῦ ποιητῆ τῶν Ἐλευτέρων Πολιορκημένων, μοῦ φαίνεται πῶς εἶναι νωρὶς γιὰ κάθε τέτοιον ἀσκοπὴ συζήτηση· σωστὸ εἶναι ν' ἀφήσουμε τὸν αὐριανὸ κριτικόν, τοποθετημένον στὴν κατάλληλη ἀπόσταση, νὰ ξεδιαλύνῃ τὰ διάφορα τοῦτα σημάδια· κάθε ἐπικήρυξη καὶ ἀποκήρυξη, κάθε μεγαλήτερος καὶ μικρότερος (καθὼς τώρα τελευταῖα εἴχαμε μερικὰ νεανικὰ κρούσματα) πηγάζουσι ἀπὸ ἀσάφιστατες μανίαι καὶ τὸ

μόνο τοὺς ἀποτελέσματα εἶναι χάσιμο καιροῦ. Μὰ οὔτε πάλι ἔχει δίκιον ὁ Π. Βασιλικὸς νὰ δέρεται γιὰ τὴν τόλμην καὶ τὴν ἀσέβειαν ποῦ παρακίνησε μερικοὺς νέους νὰ συγκρίνουν τοὺς ἄῤῥετους Πολιορκημένους μὲ τὸ «Ἀδωδεκάλογο τοῦ Γύφτου»· γιὰτὶ δὲν πρέπει νὰ ξεχνῶμε πῶς πάντα οἱ ἄῤῥετοι Πολιορκημένοι εἶναι μὴν ἀτέλειωτη προσπάθεια, καὶ πῶς ὁ «Ἀδωδεκάλογος τοῦ Γύφτου», ὅσο καὶ ἂν ὑστερεῖ στὴν ἀφάνταστη τέχνη τοῦ Σολωμοῦ, μολαταῦτα ἔχει κατὰ τὸ τελειωμένο καὶ τὸ ἄριστον, ἔχει τὴν λυρικὴ καὶ βαθειοστόχαστη σκέψιν, ἔχει τὴν πλατεῖαν καὶ δυνατὴν πνοήν, ἔχει κατὰ τὸ πρωτόφαντον γιὰ τὰ νεοελληνικὰ γράμματα, καὶ τὰ τόσα ἄλλα—δὲ θέλω τώρα νὰ τοῦ κάνω κριτικὴν—ποῦ κρίνοντάς το, καὶ ἀπὸ τὴν ἰδεολογικὴν καὶ ἀπὸ τὴν τεχνικὴν μεριά, ἀναγκάζομαστε νὰ τοῦ δίνουμε ξεχωριστὴ θέσιν.

Δὲ θέλω ν' ἀρνηθῶ τὴν νέα σοσιαλιστικὴ φάσιν τοῦ Πέτρου Βασιλικοῦ, οὔτε τὸν τεχνικόν, δαμένον στενὰ μὲ τὴν καινούριαν τοῦ ἐξέλιξιν· ἀναγνωρίζω καὶ τὸ θάρρος του καὶ τὴν εὐλικρίνειαν του καὶ σὲ πολλὰ τῇ φωτεινῇ του γνώμῃ. Μὰ θέλω τὴν κρίσιν του πρὸς πλατεῖαν καὶ λιγώτερον ἀποκλειστικὴν, μ' ἄλλα λόγια τίς κριτικὰς του περιστότερον κριτικὰς καὶ λιγώτερον πολεμικὰς. Ὁ ἴδιος λόγος τόνε φέρνει σὲ θέσιν νὰ περιφρονῇ καὶ ν' ἀποκηρύχῃ τὰ τραγούδια του, ποῦ μολαταῦτα ἐγὼ ἐκκολοῦθω νὰ τάγαπῶ, καὶ πολλὰς φορὰς νὰ σκύβω ἀπάνω τους καθὼς σὲ κατὰ ὥραϊο.

Π. ΦΛ.

GENEBEZIKA ΓΙΩΒΙΛΑΙΑ*

Στὴν Alphonse Chrétien

Μοῦ ἐπιτρέπεται, θερρῶ, νὰ μιλήσω ἀπὸ τίς στήλες τοῦ «Νουμά» γιὰ τὴ Γενέβην. Δὲν εἶναι ξένη, ἰδιαίτερα στὰ μέρη μας. Καθίνας ἐκδύγοντας τῆς Γενέβης τόνομα θυμᾶται τὸν Eynard καὶ τίς γενναῖες συνεισφορὰς ὡς καὶ αὐτῶν τῶν μανδελιδῶν, καὶ πολλοὶ θάχουνε ἀκουστὰ τὴν τιμητικὴν ὑποδοχὴν ποῦ ἐγίνε στὸ δικὸ μας τὸν Ἰ. Καποδίστρια, ὅταν ἔδωκε τὴν παρτίκλῃν του ἀπὸ γραμματείας τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Ρουσίας. Εἶν' ἀλήθεια πῶς καὶ ὁ Καποδίστριας δὲν εἶχε σκιαχτεῖ νὰ ὑποστηρίξῃ, στὸ

*) Τὸ ἄρθρον αὐτὸ μᾶς στάλθηκε τὸ καλοκαίρι, μὰ τὸ ἀργήσαμε γιὰτ' εἶχαν ἄλλα σειρά.

τια, τοὺς διαδύτες, τ' ἄστρα καὶ δὲν μποροῦσε τίποτα νὰ δεῖ, τίποτα νὰ λογιᾶσαι. Πάντα τὸ κόκκινον σύγγεφον (ἀπὸ ρόδα; ἀπὸ αἷμα;) σκέπαζε τὰ μάτια τῆς καὶ τὰ καίει. Πότε πάλι καθίζε στὸ πιάνο κ' ἔρηνε τὰ δάχτυλά της ἀπάνω τοῦ κ' ἔπειτα σηκωνότανε πάλι.

Ἀτέλειωτη νύχτα. Ἦθελε νὰ σῇσῃ τὴ λάμπα καὶ φοβότανε. Ψυχόρμητα ἐνοιωθε κάποια συντροφιά, κάποια παρηγοριά στὸ φῶς—σὰ νὰ διώχνει τίς μαύρες σκέψεις καὶ αὐτὸ ὅπως ἡ φλόγα διώχνει τ' ἄγρια θεριά. Ἐβγαίνει πάλι στὸ μπαλκόνι.

— Ἀτέλειωτη νύχτα... Ἀτέλειωτη νύχτα... ἔλεγε καὶ ξανάλεγε καὶ τὸ αἶμα βουβοῦσε στὰ μηλίγγια τῆς, σὰ μελισσολόι.

Πότε της δὲν πεθύμησε τὸν Ὀρέστη, σὰν ἀπόψε. Ὅλη της ἡ σάρκα κοκκίνιζε ἀπὸ τὴν ντροπὴν.

— Θέ μου! Θέ μου! γιὰτὶ αὐτὴ ἡ τρομακτικὴ, ἀχόρταγη δίψα τοῦ φιλοῦ! Ὀρέστη! Ὀρέστη! Μὲς ἀπὸ τὴν ποκαμίαν μου, τὸ κορμί μου ὑφώνεται σὰ λαμπάδα καὶ καίει καὶ λιώνει... γλυκὸ κ' ὑποταχτικὸ καὶ μαλακόν, σὰν κερί, μέσιν στὰ χέρια σου τὰ ζεστά!

Ἡ μοναξιά ἀναρόσησε καὶ στάθηκε γύρω της, σὰ μπεντάκα φυλακῆς, τὴ νύχτα. Καὶ τρώμαζε.

στὴ μέση τῇ νύχτῃ καὶ ἀνυπερβόθηκε λίγο ἔτσι ποῦ εἶτανε πεσμένη πίστομα καὶ ἀκούμπησε τὸ κεφάλι της μέσα στὰ χέρια τῆς καὶ ἀνοιξε τὰ μάτια τρομακτικὰ καὶ γυάλινα καὶ κύταζε. Νχί, ναί... νὰ τοὺς ἐκαὶ μπροστὰ της, ὁ Ὀρέστης καὶ ἡ Ἄλλη καὶ σμίγουνε τὰ χέρια τους, τὰ κεφάλια, τὰ γόνατα. Κ' ἔπειτα... ἕνα σύγγεφον κόκκινον πέρασε ἀπὸ τὰ μάτια τῆς, δάκρια σὰ φλόγες μπήκανε μπροστὰ στὰ μάτια τῆς καὶ δὲν ἔβλεπε πιά τίποτα... Τί κάνανε; Τί κάνανε;

Ὅλη ἡ φρενιτιδα τῆς σάρκας ἀναψε τὸ αἷμα της, τὰ μαλλιά της, τὰ χεῖλιά της, τὰ μπράτσα.

— Ὀρέστη! Ὀρέστη!

Πετάχτηκε ἀπάνω ξεφρενιασμένη καὶ ἀνοιξε τὸ παράθυρον νὰ μὴν πνιγῇ. ὦ! νὰ πῇσι ἀπὸ τὸ μπαλκόνι καὶ νὰ σωριαστῇ σὲς πέτρες χάμω, σωρὸς ἀπὸ αἷμα καὶ σάρκα καὶ θλιότητα.

— Ὀρέστη! Ὀρέστη! μὲ πεθαίνει! Τί σοῦ ἔκαμα;!

Δὲν ἤξερε τί ἔκανε, δὲν ἤξερε τί ἔλεγε. Πότε ἔμπαινε μέσα στὴν κάμερα καὶ πιανότανε ἀπὸ τὸ τραπέζι, ἀπὸ τὸ πιάνο, ἀπὸ τὸν τοῖχο, ἀπὸ τὴν ἔκρη τοῦ καναπέ γιὰ νὰ μὴν πῇσι.

Πότε πάλι στὸ μπαλκόνι καὶ κύταζε τὰ σπῖ-

συνέδριο της Βιέννης, τὰ δίκαια της Γενέθης θαρρετὰ κι ἀντρεπωμένα. Καὶ γιὰ ἕνα ἄλλο ἀκόμα λόγο μπορῶ νὰ μιλήσω γιὰ τὴν ἀγαπημένη πολιτεία. Στάθηκε ἀπὸ τὶς πρῶτες νὰ πολεμήσῃ γιὰ τὴν ιδέα τοῦ ἀγῶνα καὶ πρῶτη τὸ ἴδιο στάθηκε «νὰ πολεμήσῃ γιὰ τὴν ιδέα τὴν πιὸ ζωντανή καὶ τὴν πιὸ πλατεία ποῦ φύτρωσε στὴ γῆ μας ὕστερ' ἀπὸ τὴν ιδέα τοῦ ἀγῶνα γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία μας» (Παλαμάς). Δὲν εἶναι ὑπερβολὴ ἂν πῶ πῶς στὴ Γενέθῃ πρωτοκρίνονται σκεδὸν κάθε χρόνο τοῦ Ψυχαρὶ τὰ ἔργα· τὸ ὅργανο τῶ συντηρητικῶν—τί εἰρωνεία!—ἐσπαθώνει γιὰ τὴ δημοτικὴ καὶ μὲ γλώσσα κάθε ἄλλο παρὰ συντηρητικὴ.

Ἡ χρονιά ἐτούτη εἶναι γιὰ τὴ Γενέθῃ χρονιά γιορτάδων καὶ χαρᾶς· σωστὸ νὰ τῆς ἀφιερῶσουμε δυὸ λόγια.

★

Ἡ πατρίδα τοῦ Σωτῆρ καὶ τοῦ Καντόλλ γιορτάζει σὲ λίγες μέρες, ὁλόκαιρη τὴ δεύτερη βδομάδα τοῦ Ἀλωνάρη, τετρακόσια χρόνια ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ Καλβίνου καὶ τρακόσια πενήντα ἀπὸ τὸ χτίσιμο τῆς ἀκαδημίας καὶ τοῦ γυμνασίου της. Μεγαλόπρεπες τελετὲς ἔχουν ὀργανωθῇ γι' αὐτὴν τὴν περίσταση καὶ τὸ σκολεῖο καθὼς κ' ἡ ἐκκλησία ἐτοιμάζονται νὰ ποδώσουν τὴν προερχομένη τιμὴ στὴν ἐξαιρετικὴ μορφή τοῦ ἱδρυτῆ τῆς ἡθικῆς δύναμης καὶ τοῦ ἡκουστοῦ ὀνόματος τῆς Ρώμης τοῦ προτεσταντισμοῦ. Σὲ μιὰ μεγάλη ἱστορικὴ πομπή ποὺ κάνουν οἱ φοιτητὰδες τοῦ Πανεπιστημίου θὰ παρελάσουν οἱ ἐπισημότητες, ἐπιστημονικὲς καὶ φιλολογικὲς, τοῦ καιροῦ ἐκείνου καὶ τῶν κατοπινῶν αἰώνων ὡς τὰ σήμερα. Κάθε ἔθνος θάντι·προσωπεύεται—καὶ οἱ δικοὶ μας, ἂν δὲ σφάλλω, θὰ φηγορᾶρουν καθ'αλλὰρθε με φουστανέλλες. Τὸ βράδι ὑποδοχὲς, πυροτεχνήματα, φωτοχυσίαι. Τὴν ἴδια βδομάδα θὰ βαλθῇ καὶ ἡ πρώτη πέτρα τοῦ μνημείου τῆς Μεταρρύθμισης (Monument de la Réformation) ποὺ ἡ εὐλάβεια καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ προτεσταντικοῦ κόσμου—καὶ ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος θὰ μπορούσε νὰ προστέσῃ κανεὶς· γιατί ὄχι;—στήνῃ· στοὺς πρωτοεργάτες τοῦ ξαναμορφωτικοῦ κινήματος. Ἡ Γενέθῃ ὀνομάστηκε ἡ Ρώμη τοῦ προτεσταντισμοῦ, la Rome protestante, καὶ μὲ τὸ δίκιο της. Τὰ σκολεῖα τῆς μορφώσανε τοὺς ἱεραπόστολους τῆς νέας ιδέας, τὰ δικά της πιστήρια καὶ τυπογραφεῖα βγάλανε τὰ βιβλία ποὺ φέ-

ρναν μακριὰ τὸ ἐνθουσιαστικὸ κήρυγμα μιᾶς νέας ζωῆς, μιᾶς νέας ἀντίληψης τοῦ προσορισμοῦ τοῦ ἀθρώπου, βασισμένης σὲ μιὰ ριζικώτερη ἐρευνᾶ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ προπάντων τὴν προσωπικὴν ἠθικὴ εὐθύνη. Ὁ προτεσταντισμὸς θέτοντες ὅλο τὸ βάρος στὴ συνείδηση, καθιστώντας τὸ ἄτομο ὑπόλογο γιὰ κάθε του πράξη καὶ ἀπορρίχνοντας βρασιτικά τὴν ὅποια ἐπέμβαση ὁποιοῦδήποτε καλόγερου γιὰ τὴ σωτηρία, ἀνύψωσε πολὺ τὸ ἠθικὸ ἐπίπεδο τῆς κοινωνίας. Ἡ ὑπεροχή του ἀναντίλεχτη. Δὲν ἔχει κανεὶς παρὰ νὰ ρίξῃ μιὰ ματιά, ὅσο γοργή κι ἂν εἴναι, στοὺς διάφορους λαοὺς ποὺ μοιράζονται τὶς διαφορὲς χριστιανικὲς αἵρεσεις.—Μὰ δὲν ἀνάλαβα νὰ κάμω τὴν ἀπολογία καμιανοῦ θεοσευέματος.

★

Εἶν' ἀρκετὰ περίεργο καὶ νόστιμο συνάμα νὰ ἐξετάσῃ κανεὶς πῶς ὁ Καλβίνος κατ'ὀρθωσε νὰ ἐπιβάλῃ τὴ γνώμη του σὲ μέρος, ὅπου ἀρχικὰ δὲν εἶχε νὰ κάμῃ τίποτα καὶ μὲ τί τρόπο δοκίμασε νὰλλάξῃ ριζικὰ τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα ἑνὸς λαοῦ, χωρὶς νὰπαύχῃ.

Στὸ δέκατο ἔχτο αἰῶνα ἡ Γενέθῃ εἶτανε, ὅπως ἄλλωστε καὶ τώρα τελευταῖα, τὸ σταυροδρόμι, ὅπου ἀπαντιόντανε κάθε καρδιᾶς καρδί. Γάλλοι, Γερμανοί, Ἴταλοί, Ἀγγλοὶ, Ἀράβηδες ἀκόμα, ὅ,τι ἤθελες τῶς ὅσες στὴ Γενέθῃ. Πραμάτιες κάθε λογῆς· ἡ Ἰταλία στέλνει μετὰξια, σαπούνια, φροῦτα, μυρουδιές· ἡ Γαλλία, πανιά, ὀφθαλμάκια, λινάρια, βιβλία· ἡ Σαβουὰ δίνει μέλι, στάρια, φροῦττα, καματερά· ἡ Γερμανία, σίδερο, χάλκωμα, ξύλα, χαλκογραφίαι καὶ ξυλογραφίαι· ἡ Περσία τὰ παράξενα ἀνατολικά σκουτιά καὶ τὰ παρδαλά της ταπέτα. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἐμπορεύματα ἡ Γενέθῃ τάνταλλάζει ἢ τ' ἀγοράζει γιὰ νὰ τὰ πουλήσῃ καὶ νὰ κερδοσκοπήσῃ. Ἀν' ἡ κίνηση καὶ ἡ ἀντάρα ποὺ ἀντηχοῦνε τὰ μουράγια της δὲν τὴ ξεχωρίζουν ἀπὸ τὶς σύγχρονες ἐμπορικὲς πολιτεῖες, ὑπάρχει κάτι ποὺ δὲν εἶναι παρὰ δικό της· τὰ βιομηχανικὰ ἔθιμα. Ὁ Γενεβέζος πρᾶματευτὴς εἶναι ὁ τύπος τοῦ ἐμπόρου· πιὸ ἐνεργητικὸς, πιὸ εἰλικρινὴς, πιὸ καλοσυνείδητο καὶ συχνὰ πιὸ πλούσιο, δύσκολο νὰνταμώσῃ. Κι ὅμως εἶναι χαλκωματᾶδες, ράφτηδες, τσαγκάρηδες, μαραγκοί, χτίστες, ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ κάθουνται σὲ παλάτια καὶ ποὺ εὐχαριστιοῦνται μ' ἕνα σπιτάκι ἀπλό, ποὺ στολίδι του εἶναι ἕνας κήπος λουλουδοφορεμένος. Ἡ μανία μεγάλων καὶ μικρῶν εἶναι

τὰ λουλούδια· ἔλοι τ'ἀγαποῦνε. Οἱ Ἴταλοί ποὺ ἐρχόντανε ἀπὸ τὴ Φερράρα ἢ τὸ Μιλάνο γιὰ νὰ πλουτίσουν ἢ νὰ μπάσουνε καμιά καινούρια βιομηχανία· ξιπαζόντανε ἀπὸ τὸ θόρυβο τῶ σφυριῶν, τὴν πάστρα τῶν δρόμων καὶ τὴν κομψὴ ἀπλότη τῶ δημόσιων χτιρίων. Τοὺς χτυποῦσε ἡ ἀντίθεση ἀπὸ τὴ ζωὴ ποὺ περνοῦσαν οἱ μεγαλέμποροι τῆς Ἰταλίας μέσα στὰ μαρμαρένια τοὺς παλάτια καὶ οἱ Μπονιβάρ καὶ οἱ Μπερτελιέ, ποὺ δουλεύανε μὲ τοὺς χτίστες τοὺς, φωνίζανε στὴν ἀγορά, φροντίζανε τὰ κρασιά τοὺς καὶ δὲ ντρεπόντανε νὰ κλαδεύουνε τὰ δέντρα τοὺς καὶ νὰ ποτίζουε τὰ λουλούδια τοῦ κήπου.

Τὸ ἐμπόριο εἶτανε ἡ ζωὴ τῆς Γενέθης. Οἱ περισσότερες οἰκογένειες ποὺ πλούτισαν καὶ ἀποχτήσανε ὄνομα κατόπι, στὸ ἐμπόριο τὸ χρωστάνε. Εἶτανε πηγὴ ἀπὸ δόξα, ὠρέλει καὶ τιμὴ.

Ὁ χαρακτήρας τοῦ Γενεβέζου πολὺπλοκος. Ἡ ἀνακατωσιὰ φυλῶν, ιδεῶν καὶ αἱμάτων δὲν μπορούσε νὰ μὴ τὸν ἐπηρεάσῃ. Πῆρε κάτι ἀπ' ὅλους. Τοῦ Γάλλου τὴν ἀγάπη τοῦ χοροῦ, τὸ φαγοπότι, τὶς θερυβάδικες διασκεδάσεις τῶν Κυριακάδων, τὰ τυχερὰ παιχνίδια. Τοῦ Γερμανοῦ τὴ λατρεία τοῦ κάμπου καὶ τῆς χλωροχυσίας. Ἀπὸ τὸ Σαβουαγιάρ δανείστηκε τὴν εἰλικρίνεια καὶ ἀπὸ τὸν Ἴταλὸ τὸ πάθος τῆς ἀνεξαρτησίας. Φυσιονομία, καθὼς βλέπετε, γιομάτη ζωὴ καὶ χαρὰ ποὺ γυρίζει τὶς σαρκικὲς ἀπόλαυσεις καὶ ξέρει νὰ τὶς γουστάρῃ. Ὁ κληρὸς, σ' αὐτὴν τὴν ἱποχὴ, καθὼ Γενεβέζος κι αὐτός, δὲν ἔχει συστήματα ξεχωριστά. Συμμορφώνεται μὲ τὴν ἀπεριόριστο ἀτμοσφαιρά. Ἀμαθὸς μὲν, μὰ καλοπίσωλος καὶ ἀπλοϊκός. Οἱ ἐγκαλοὶ καλόγεροι κ' οἱ ἐνάρετες «ἄδερφες» ἀπὸ τὴν ὀγκώδην Γραφὴ δὲν εἶχανε κρατήσει παρὰ τὰ πρῶτα τοῦ Θεοῦ λόγια· ἀδελφάνε καὶ πληθύνεσθε ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης.

Σ' ἕνα πικρὸ χρονικὸ διάβασα τὶς προάλλες τὰ κόλουθο ἀνέκδοτο. Κατηγορήσανε τὸ 1526 στὸ δεσπότη τῆς Γενέθης τὸν πατέρα Ἀδελφὸν πῶς εἶχε ξελογιάσει τὴν χαριτωμένην του ὑπερέτρια Λίζα.

— Δὲν ξέρετε πῶς ὁ Θεός... ἀρχίνησε ὁ δεσπότης,

— Ἐβρηκα τὸ Θεὸ στὴν ἀγκαλιά της, Πανιερώτατε, πρόφτασε νὰ τελειώσῃ μὲ ἀφέλεια ὁ θεοπρόβλητος πατέρας.

(Στὸ ἄλλο φύλλο τελώνει)

ΓΙΩΡΓΗΣ Ν. ΚΟΝΤΟΣΤΑΝΟΣ

Κ' ἔτρεξε στὸ πιάνο πάλι, ν' ἀκούσῃ μιὰ φωνή, ἕνα στενγυμὸ—μιὰ ψυχὴ σὰν τὴ δική της, νὰ σπαράζει καὶ νὰ κλαίει καὶ νὰ τῆς κάνει συντροφιά.

Τὰ δάχτυλά της ἀργὰ καὶ λυπημένα φιλοῦσανε τὶς νότες. Κ' ὁ πόνος τῆς σταμάτησε ν' ἀκούσῃ τὰ γυναικίσια κλάματα τοῦ Σοπὲν καὶ τὴν πονεμένη, μυστικὴ ψυχὴ τοῦ πολυαγαπημένου της Σανζάρ Φράγκ.

Ἀπὸ ποιοὺς θλιβερογάργαρους κρουνοὺς ἀνοιγμένους στὰ λαγόνια τὰ θανάσιμα λαβωμένα τῆς ζωῆς, θὰ πέφτουνε, ποῖός νὰ ξέρει; Ὁ ἄρμονιος αὐτὸς, ποὺ μοιάζονε νοήματα ποὺ νυχτοσαλεύουνε μπροστὰ μας καὶ προσκαλοῦνε μας καὶ μοιάζονε στόματα ποὺ βδελλοκολλοῦν ἀπάνω στὸ δύστυχο στόμα μας κι ἀπορροφῶνε μας τὴ νιότη καὶ μοιάζουν πιὸ πολὺ μὲ τὰ μπράτσα τὰ ζεστὰ καὶ στρογγυλὰ τῆς Ἀγάπης, ποὺ ρήχνονται θριαμβευτικὰ ἀπάνω μας καὶ σποῦνε μας...

Θέ μου! Πρῶτη φορὰ ἐνοιωσε τόσο βαθιά, τὸ τρομαχτικὸ μυστήριο τῆς μουσικῆς! Καὶ τὸν Πόνο τῆς ποὺ πνίγει κάθε ξένο πόνο... Κ' ἔπεσε κάτι βαρὺ καὶ μαῦρο ἀπάνω στοὺς ὤμους τῆς Χρυσούλας—σὰ φτέρουγα μεγάλου, ἀρπαχτικοῦ πουλιοῦ.

— Νὰ πεθάνει!

Μαζεύτηκε δειλὴ δειλὴ καὶ στριμώχτηκε μικροσκοπικὰ κάτω ἀπὸ τὴν ιδέα τοῦ Θανάτου.

— Νὰ πεθάνει!

Μιὰ ἡσυχία, σὰν ἀπελπισία, σάβανοτύλιξε τὴν ψυχὴ της.

Θὰ τὴ λυπότανε τότε ὁ Ὁρίστης. Θάκουφε καὶ θὰ τὴ φιλοῦσε, θὰ τὴ φιλοῦσε καὶ θάκλαιε. Καὶ θάλεγε:

— Ἀγάπη μου! Ἀγάπη μου!

Τὸν ἔβλεπε. Ὅλα τὰ κουνήματα τῶν χειρῶν του, ὅλα τὰ τόξα τοῦ πόνου ποὺ παίρνανε τὰ χεῖλιά του, τὰ φρύδια του, τὰ χέρια του, τὰ βλεπε. Στεκότανε ἀπάνω ἀπὸ τὸ κρεβάτι της καὶ κρατοῦσε τὸ μαντήλι του στὸ στόμα καὶ τὸ δάγκωνε κ' ὕστερα ἔσκυφε καὶ τὴ φιλοῦσε κ' ἔκλαιε καὶ τὸν παίρνανε οἱ φίλοι του καὶ τὸν παρηγοροῦσανε κι αὐτὸς τοὺς ξέφευγε καὶ ξαναρηχότανε πάλι ἀπάνω της.

— Θέ μου! Τότε θὰ μὲ λυπηθεῖ καὶ θὰ μὲ κλάψῃ... Τότε μόνο... Κάτω ἀπὸ τὴν ιδέα τοῦ Θανάτου, σὰν κάτω ἀπὸ βράχιο δέντρο, σταμάτησε ἡ ψυχὴ τῆς Χρυσούλας καὶ ξεκουραζότανε ἀπὸ τὸ ἀνήλιο, τὸ ἀνῆσκιωτο λιπὺρι τῆς ζωῆς. Κ' ἔ-

τρεμε τὸ κορμάκι της, σὰ στηθάκι πουλιοῦ σὲ χέρια γνῶριμου, ἀγαπημένου Ἀφέντη.

Κάτω ἀπὸ τὴν ιδέα τοῦ Θανάτου ξεκουραζότανε.

Νὰ πεθάνει! Ὅταν θέλει μπορούσε νὰ πεθάνει. Καὶ νὰ μὴν τὸ συλλογιστεῖ παρὰ τώρα μόνο! Νάχει μιὰ τέτοια δύναμη στὰ χέρια της, ἕνα τέτοιο φάρμακο νὰ δώσει τοῦ πόνου της καὶ πῶς μπορούσε νὰναι ἀπελπισμένη, νὰ σέρνεται ἔτσι καὶ νὰ κλαίει καὶ νὰ σκύφει τόσο, ὡς ἂν εἶταν ἀνῆμπορη, ὡς ἂν μὴν εἶταν παντοδύναμη!..

Σύρθηκε ἥρεμη καὶ παρηγορημένη καὶ βγῆκε στὸ μπαλκόνι.

Ἡ Αὐγὴ ἀρχίζε τώρα ν' ἀνάβει πίσω ἀπὸ τὴν Notre-Dame. Εἶτανε τόσο γλυκεῖα καὶ τόσο ἡσυχία καὶ τόσο καλοσύνη ἔχυνε πίσω καὶ γύρω στὴν ἐκκλησία καὶ ἀπάνω στ' ἀψηλὰ σπίτια καὶ πέρα, ὅσο μπορούσανε μακρότερα νὰ φτάσουνε τὰ ροδοδάχτυλά της χέρια—ποὺ ἡ Χρυσούλα ζεστάθηκε ξαφνιασμένη.

Ποτέ της, ποτέ της δὲν τὸ περίμενε.

— Θέ μου! τί καλοσύνη! τί καλοσύνη!

Ἀκούμπησε τὸ κεφάλι ἀναποδογυρισμένο σὲν τοῖχο, κι ἀρχισε ἐπιτέλους γλυκὰ-γλυκὰ νὰ κλαίει.